

مجله علوم تربیتی و روانشناسی
دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۵
دوره سوم، سال سیزدهم، شماره ۱
صص: ۹۳-۱۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۸۴/۲/۱۲
تاریخ بررسی مقاله: ۸۴/۱۲/۸
تاریخ پذیرش مقاله: ۸۴/۸/۱۵

بررسی روابط ساده و چندگانه نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی با رضایت زناشویی در دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز

دکتر یوسفعلی عطاری*

ابوالفضل عباسی سرچشمه**

دکتر مهناز مهربانی زاده هنرمند*

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی روابط ساده و چندگانه نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی با رضایت زناشویی در دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز بود. نمونه مورد مطالعه شامل ۲۱۲ دانشجوی مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش عبارت بودند از: ۱- پرسشنامه سنجه دینداری مسلمانان، ۲- پرسشنامه سبکهای اسنادی، ۳- پرسشنامه سبکهای دلبستگی بزرگسال و ۴- پرسشنامه رضایت زناشویی (انریچ). نتایج تحقیق نشان دادند که بین هر یک از متغیرهای پیش‌بین نگرش مذهبی و خرده مقیاسهای آن، خوشبینی و سبکهای دلبستگی با رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌دار وجود دارد. همچنین، نتیجه تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای پیش‌بین نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی ۳۷ درصد واریانس متغیر ملاک (رضایت زناشویی) را تبیین می‌کنند.

کلید واژگان: نگرش مذهبی، خوشبینی، سبک دلبستگی ایمن، سبک دلبستگی ناایمن و رضایت زناشویی

*- عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران

** - کارشناس ارشد رشته مشاوره خانواده دانشگاه شهید چمران

مقدمه

یکی از نهادهای مهم اجتماعی که به لحاظ اهمیت، نقش و کارکردهای مختلف، مورد توجه علمای مذهبی، اخلاقی و صاحب نظران تعلیم و تربیت، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی قرار گرفته است، نهاد خانواده می‌باشد (بیابانگرد، ۱۳۸۱). لذا اهمیت شناخت و بررسی عواملی که سبب قوام و استحکام این نهاد اجتماعی می‌گردند می‌تواند گامی مفید در راستای ارتقای سطح فرهنگ جامعه باشد. عوامل مختلفی بر استحکام و دوام خانواده تأثیر می‌گذارند که از جمله آنها رضایت بین زوجین است (حسینی، ۱۳۷۷). اگر بخواهیم به اجمال اهمیت خانواده را مورد بررسی قرار دهیم، لازم است که از دو منظر به آن توجه کنیم: نخستین جنبه از اهمیت خانواده، اثری است که بر اجتماع بزرگتر یا به عبارت دیگر ساخت کلی جامعه می‌گذارد به گونه‌ای که پاره‌ای از صاحب نظران ساختار جامعه را به ویژه در جوامع اقتصادی تابعی از ساختار خانواده می‌دانند (خدایپناهی، ۱۳۷۴). از سوی دیگر، خانواده با توجه به اثری که بر سازندگی فرد دارد، مدنظر قرار می‌گیرد. آدمی در خانواده به دنیا می‌آید، تمامی رفتارهای اولیه از جمله خندیدن، گریه کردن، غذا خوردن و... را در خانواده آغاز می‌کند و واکنشهای اعضای خانواده در جهت دادن به این رفتارها نقش مؤثری دارند. نیازهای زیستی، روانی، اجتماعی

و عاطفی فرد در خانواده سربرمی‌آورند و با واکنشهای اعضای خانواده برآورده یا سرکوب می‌گردند و یا اینکه تعدیل می‌شوند. آدمی در خانواده الفبای اجتماعی شدن و فرهنگ‌پذیری را می‌آموزد و برای ورود به اجتماع بزرگتر آماده می‌شود. اگر خانواده بتواند نقش خود را در سازندگی فرد و اجتماع به خوبی ایفا نماید، به رشد، تحول و تکامل این دو کمک شایانی کرده است.

هر چه از عمر خانواده‌های گسترده می‌گذرد و تبلور خانواده هسته‌ای در جامعه بیشتر می‌شود، اهمیت روابط بین اعضای خانواده، به خصوص زن و شوهر به عنوان ارکان اصلی خانواده واضح‌تر می‌گردد. به عبارت دیگر، یکی از مهمترین عواملی که بر بقاء و دوام و رشد خانواده اثر می‌گذارد، روابط سالم و مبتنی بر سازگاری و تفاهم بین اعضا به ویژه زن و شوهر است (افضلی، ۱۳۸۳). رضایت زناشویی یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر عملکرد خانواده می‌باشد. همه زوجها به دنبال آن هستند که از زندگی زناشویی خود لذت ببرند و احساس رضایت داشته باشند. رضایت زناشویی^۱ عبارت است از احساسات عینی از خشنودی، رضایت و لذت تجربه شده توسط زن یا شوهر موقعی که

¹ - marital satisfacion

می‌شود که فرد انسجام و آرامش نداشته باشد و همین امر موجب ضعف و منشأ اختلافهای بسیاری در زندگی خانوادگی می‌شود (سالاری فر، ۱۳۷۹). بررسیهای متعدد انجام شده در زمینه رابطه بین مذهب و رضامندی زناشویی، حاکی از وجود رابطه مثبت بین این دو متغیر است. اسپرواسکی و هاگستون^۶ (۱۹۷۸) نشان داده‌اند که افرادی که به مدت طولانی با هم زندگی کرده بودند مذهب را به عنوان مهم‌ترین عامل رضامندی در ازدواج تلقی کرده‌اند (به نقل از غباری، ۱۳۷۴). هانت و کینگ^۷ (۱۹۷۸) سازگاری زناشویی ۶۴ دانشجوی متأهلی را که به طور متوسط ۴ سال از ازدواج آنها می‌گذشت مورد بررسی قرار دادند. بررسیها نشان دادند که مذهب به طور مثبتی با سازگاری زناشویی بیشتر، خوشحالی و رضایت زناشویی بالاتر ارتباط دارد. دادلی و کوسینسکی^۸ (۱۹۹۰) به بررسی رابطه ایدئولوژی مذهبی، تشریفات مذهبی، تجربه و رضایت زناشویی در میان ۲۲۸ متأهل پرداختند. نتایج این تحقیق نشان دادند که یک همبستگی قوی بین رضایت زناشویی و اعمال مخصوص مذهبی، انگیزه درونی مذهبی و تجربه مذهبی (احساس نزدیکی به خدا) وجود داشت. ۸۶٪ پاسخ دهندگان نشان دادند که

همه جنبه‌های ازدواجشان را در نظر می‌گیرند (الیس^۱، ۱۹۸۹، به نقل از سلیمانان، ۱۳۷۳). بررسی عوامل مؤثر در رضایت زناشویی از این جهت حائز اهمیت است که رضایت فرد از زندگی زناشویی بخش مهمی از سلامت فردی محسوب می‌گردد. وینچ^۲ (۱۹۷۴)، به نقل از معتمدین، ۱۳۸۳) در این خصوص می‌نویسد که ارتباط با همسر جنبه مرکزی زندگی عاطفی و اجتماعی یک شخص است و نارضایتی زناشویی می‌تواند به توانایی زن و شوهر برای برقراری روابط رضایت‌مندانه با بچه‌ها و سایر اشخاص خارج از خانواده آسیب برساند. از آنجایی که رضایت زناشویی همسران در گرو پذیرش و اعتقاد به ارزشهای خاصی مثل نگرش مذهبی و برخی ویژگیهای شخصیتی مانند خوشبینی و دلبستگی است، لذا این پژوهش در پی بررسی رابطه این سه متغیر، یعنی نگرش مذهبی^۳، خوشبینی^۴ و سبکهای دلبستگی^۵ با رضایت زناشویی می‌باشد.

وجود باورهای مذهبی تأثیر به سزایی در استحکام خانواده دارد. ایمان به خدا موجب می‌شود نگرش فرد به کل هستی هدفدار و دارای معنی باشد. عدم ایمان به خدا موجب

¹ - Ellis

² - Winch

³ - religious attitude

⁴ - optimism

⁵ - attachment style

⁶ - Sprowski & Hougston

⁷ - Hunt & king

⁸ - Dudley & Kosinski

از زندگی زناشویی آزمودنیها رابطه مثبت معنی دار وجود دارد. به علاوه، نتیجه این تحقیق نشان داد که از بین متغیرهای متعدد (نظیر سن، تحصیلات و جهت گیری مذهبی) در مردان، تنها جهت گیری مذهبی رضامندی زناشویی را در سطحی معنی دار تبیین می کند. تحقیقات انجام شده توسط تعدادی از روانشناسان، مزایای خوشبینی و معایب بدبینی را مشخص نموده اند. خوشبینی نتایج مثبت بیشتری به دست می آورند زیرا آنها هدفشان را به صورت یک چیز دست یافتنی تصور می کنند و از فرآیند حل مسأله استفاده می کنند تا این که آن را انکار کنند (آسپین وال و تیلور^۳، ۱۹۹۲، به نقل از موحد، ۱۳۸۲). پیترسون^۴ (۲۰۰۰) بیان می دارد که خوشبینی با خلق مثبت و اخلاق خوب رابطه دارد. خوشبینی با پشتکار، شهرت عمومی، موفقیت تحصیلی، ورزشی، نظامی، شغلی، سیاسی و خانوادگی، سلامتی و حتی با طول عمر و فقدان ضربه های عاطفی رابطه مثبت نشان داده است. مارتین سلیگمن (۱۹۹۱) در مورد بدبینی در روابط زن و شوهر مطرح می کند که زوج هایی که دیدگاه بدبینانه دارند به میزان زیادی در معرض تسخیر هیجانی قرار دارند، کارهایی که همسرشان انجام می دهد آنان را عصبانی، ناراحت یا دل سرد می کند و هر کدام

مذهب آنها را صبور و بردبار بار آورده و به آنها کمک کرده است که بیشتر با دیگران احساس همدلی داشته، دیگران را دوست داشته و در روابط خود با دیگران انعطاف پذیری داشته باشند. در تحقیقی رایبسون و بلانتون^۱ (۱۹۹۳) ۱۵ زوج را که سن آنها ۳۰ سال و بزرگتر بود بررسی کردند و نشان دادند که جهت گیری مذهبی بر روی صمیمیت، تعهد و ارتباط زناشویی تأثیر دارد. مارش و دالاس^۲ (۲۰۰۲) در پژوهشی متشکل از ۲۰ زوج به این نتیجه رسیدند که اعمال مذهبی از لحاظ درون فردی، فرد را قادر می سازد تا از لحاظ فیزیولوژیکی، شناختی و عاطفی خشمش را کنترل کند و به او کمک می کند که مسئولیت اعمال خود را در تعارضها بپذیرد. از لحاظ بین فردی، اعمال مذهبی شرایطی ایجاد می کند که فرد در هنگام خشم به خدا توجه کند و حمایتی برای هر دو زوج ایجاد می کند که از تعارض با یکدیگر اجتناب کنند. ارتباط با خدا یک نقش تعاملی و جبرانی در رابطه با روابط زناشویی دارد. حیدری (۱۳۸۲) پژوهشی را با هدف بررسی رابطه جهت گیری مذهبی و رضامندی از زندگی زناشویی بر روی ۵۰ نفر از معلمان مرد شهر قم و همسرانشان انجام داد و به این نتیجه رسید که بین جهت گیری مذهبی و رضامندی

³ - Aspinwall & Taylor

⁴ - Peteson

¹ - Robinson & Blanton

² - Marsh & Dollas

دارد و هر دو شریک دلبستگی به عنوان منبع دلبستگی به یکدیگر عمل می‌کنند (به نقل از شریفی، ۱۳۷۹).

ازدواج، بستر تجربی تشکیل و تجربه پیوندهای عاطفی و پیوسته‌ها و گسسته‌های مستمری است که در چارچوب نظریه دلبستگی تبیین می‌شوند. ارزش تکاملی انسجام دلبستگی، از یک سو و پیوستگی ازدواج و رضایت زناشویی از سوی دیگر، به صورتی بنیادین پیوند عاطفی (دلبستگی) و رضایت زناشویی را به هم مرتبط می‌سازد (بالبی، ۱۹۶۹).

در خصوص ارتباط بین سبک دلبستگی ایمن^۵ و رضایت زناشویی در مطالعه‌ای بر روی ۳۵۴ زوج، اندروز^۶ و همکاران (۱۹۸۹) نشان دادند که سبک دلبستگی ایمن با سطوح بالاتر رضایت زناشویی همبسته می‌باشد. در عوض زوجهای ناایمن سطوح پایین‌تر رضایت زناشویی را گزارش دادند (به نقل از شریفی، ۱۳۷۹). فینی و نالر^۷ (۱۹۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بین دلبستگی و روشهای حل تعارض و رضایت زناشویی پرداختند. نتیجه این تحقیق نشان داد که دلبستگی ایمن با رضایت زناشویی زوجین همبستگی مثبت دارد. همچنین مذاکره دو جانبه درباره حل

فکر می‌کند که همسرش به طور ذاتی نقایصی دارد که نمی‌توان آنها را تغییر داد و همیشه به فلاکت منجر می‌شود (گلمن^۱، ۱۹۹۵، ترجمه پارسا، ۱۳۸۰). گلیرز و دیگران^۲ (۲۰۰۳) به بررسی نقش خوشبینی در پیش‌بینی رضایت زناشویی ۱۲۳ زوج پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که خوشبینی زوجین رضایت زناشویی آنان را پیش‌بینی می‌کند. مطالعه مکناستی و کارنی^۳ (۲۰۰۴) نیز مشخص کرد که انتظارات مثبت با رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌دار دارد.

طبق تعریف بالبی^۴ (۱۹۶۹) دلبستگی پیوند عاطفی کودک در حال رشد و مادر که مسئولیت اصلی در مراقبت از وی را بر عهده دارد می‌باشد. دلبستگی به طور کلی به پیوند عاطفی میان افراد اطلاق می‌شود و در واقع افراد برای ارضاء نیازهای عاطفی خود به یکدیگر تکیه دارند. تصور محققان این است که دلبستگی ایجاد شده در دوران کودکی همچنان به مراحل بعدی زندگی تداوم می‌یابد و زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. منتهی در بزرگسال علاوه بر اینکه منبع دلبستگی ممکن است تغییر یابد و دلبستگی به همسر و افراد دیگر جایگزین دلبستگی به مادر گردد. همچنین، دلبستگی ماهیت متقابل

⁵ - secure

⁶ - Andrws

⁷ - Feeny & Noller

¹ - Goleman

² - Glazer & et al.

³ - Mcully & Karney

⁴ - Bowlby

۲. بین خوشبینی و رضایت زناشویی دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز رابطه مثبت وجود دارد .

۳. بین سبک دلبستگی ایمن و رضایت زناشویی دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز رابطه مثبت وجود دارد .

۴. بین سبک دلبستگی ناایمن و رضایت زناشویی دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز رابطه منفی وجود دارد .

۵. نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی (ایمن، ناایمن) با رضایت زناشویی دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز رابطه چندگانه دارند .

روش

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز (۱۲۰۰ نفر) در سال ۱۳۸۳ می‌باشد. از این جامعه آماری ۲۱۲ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. جهت انتخاب نمونه ابتدا فهرست کلیه دانشجویان مرد متأهل از مرکز معاونت دانشجویی اخذ و سپس به طور تصادفی آزمودنیها انتخاب شدند .

ابزارهای پژوهش

ابزارهای به کار رفته در این پژوهش عبارتند از :

تعارضها، مهمترین عامل واحدی بود که رضایت از ازدواج را برای زنان و مردان پیش‌بینی می‌کرد. بشارت^۱ (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای نشان داد که زوجهایی که دلبستگی ایمن داشتند، وابستگی، اعتماد، تعهد و رضایت زناشویی بیشتری داشتند و زوجهایی که دارای سبکهای دلبستگی اجتنابی^۲ و دوسوگرا^۳ بودند مشکلات بیشتری در روابط زناشویی خود داشتند. مظاهری (۱۳۷۹) در یک بررسی بر روی ۵۲ زن و شوهر ایرانی نشان داد که رابطه قوی و مهمی بین سبک دلبستگی، ساختار خانواده و همسازی زناشویی وجود دارد به نحوی که نشان دهنده اهمیت دلبستگی زوجین به عنوان مؤلفه‌ای مهم در شکل‌گیری روابط خانوادگی است .

همان طور که پیش‌تر بیان شد هدف تحقیق حاضر بررسی روابط ساده و چندگانه نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی با رضایت زناشویی در دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز است. با توجه به هدف پژوهش و ادبیات تحقیق فرضیه‌های زیر تدوین و مورد بررسی قرار گرفتند :

۱. بین نگرش مذهبی و رضایت زناشویی دانشجویان مرد متأهل دانشگاه شهید چمران اهواز رابطه مثبت وجود دارد .

¹ - Besharat

² - avoident

³ - anxious-ambivalent

دینداری محاسبه شد، $0/83$ بود. در تحقیق حاضر پایایی ابعاد مختلف آزمون و پایایی کلی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. ضرایب آلفای کرونباخ ابعاد مختلف سنجه دینداری بین $0/92$ و $0/93$ و ضریب پایایی کلی آزمون $0/95$ به دست آمد. این ضرایب محاسبه شده نمایانگر پایایی خوب آزمون می‌باشند. برای بررسی روایی^۷ این پرسشنامه، سراج‌زاده (۱۳۷۷) از گروهی از دانش‌آموزان تهرانی خواست تا التزام دینی خود را بر روی یک طیف خطی ده قسمتی مشخص کنند. رابطه بین نمره‌های دین‌داری آنان در مقیاس گلاک و استارک (۱۹۶۵) و نمره ارزیابی خود آنان از دین‌داریشان به عنوان روایی بیرونی در نظر گرفته شد. ضریب همبستگی پیرسون بین دین‌داری کلی و ارزیابی خود آنان $0/61$ بود. به علاوه، در پژوهش حاضر برای بررسی روایی سنجه دینداری مسلمانان از پرسشنامه نگرش سنج مذهبی خدایاری فرد (۱۳۷۳) استفاده شد و ضریب همبستگی به دست آمده برابر $0/42$ است که در سطح $P < 0/01$ معنی‌دار است.

۲. پرسشنامه سبکهای اسنادی^۸: این پرسشنامه یک مقیاس خودگزارشی است که توسط پیترسون و همکاران (۱۹۸۲) تهیه و تدوین گردیده و توسط شهنی‌بیلاق، موحد و

۱. سنجه دینداری مسلمانان: این مقیاس یک ابزار خودگزارشی برای سنجش دینداری فرد است و ۲۶ سؤال دارد که نمره‌گذاری هر سؤال بر روی یک پیوستار از ۱ (برای خیلی کم) تا ۵ (برای خیلی زیاد) می‌باشد. این مقیاس توسط سراج‌زاده (۱۳۷۷) بر اساس مدل گلاک و استارک^۱ (۱۹۶۵) تهیه و تدوین گردیده است. این مقیاس شامل چهار خرده مقیاس، بعد اعتقادی یا باورهای مذهبی^۲، بعد تجربی یا عواطف دینی^۳، بعد پیامدی یا آثار دینی^۴ و بعد مناسکی یا اعمال دینی^۵ می‌باشد. سراج‌زاده (۱۳۷۷) به منظور بررسی مقدماتی پایایی^۶ پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ و روش بازآمایی (با فاصله دو هفته) بر روی نمونه‌ای از دانش‌آموزان استفاده کرد. ضریب آلفای استاندارد شده $0/63$ و ضریب همبستگی نمره‌های نوبت اول و نوبت دوم $0/80$ بوده است. در اجرای نهایی پرسشنامه، آلفای ابعاد مختلف دینداری بین $0/72$ تا $0/83$ به دست آمد. همچنین آلفای سنجه دینداری که بر اساس نمره پاسخگویان در ۴ بعد فرعی

^۱ - Glock & Stark

^۲ - the ideological dimension or religious beliefs

^۳ - the experiential dimension or religious feelings

^۴ - the consequential dimension or religious effects

^۵ - the ritualistic dimension or religious practices

^۶ - reliability

^۷ - validity

^۸ - Attributional Style Questionnaire

قبل برای آنها اتفاق افتاده بود همبسته کردند. ضریب همبستگی بین این دو گروه نمره‌ها در مطالعات مختلف از $0/19$ ($P < 0/1$) تا $0/41$ ($P < 0/001$) متغیر بود. موحد و همکاران (۱۳۸۳) برای بررسی روایی آزمون، آن را با مقیاس افسردگی بک، در یک گروه ۱۰۰ نفری از دانشجویان همبسته کردند و ضریب همبستگی بین دو مقیاس را $0/41$ ($P < 0/01$) به دست آوردند.

۳. پرسشنامه سبکهای دلبستگی: این پرسشنامه توسط سیمپسون^۱ (۱۹۹۰) ساخته شده است. این آزمون شامل ۱۳ جمله در مقیاس لیکرتی است که آزمودنی در پاسخ به هر سؤال باید یکی از گزینه‌های طیف ۵ بخشی (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) را انتخاب کند. در این ۱۳ جمله، ۵ جمله برای ارزیابی سبک دلبستگی ایمن و ۸ جمله برای ارزیابی سبک دلبستگی ناایمن است. سیمپسون (۱۹۹۲) پایایی این پرسشنامه را بر حسب آلفای کرونباخ و اجرای مجدد در فاصله‌های زمانی یک هفته تا دو سال حدود $0/70$ برآورد کرده است. رضازاده (۱۳۸۱) پایایی این آزمون را به شیوه اجرای مجدد بر روی نمونه‌ای متشکل از ۲۵ زوج و به فاصله زمانی ۶ هفته $0/68$ به دست آورد. در پژوهش حاضر برای تعیین پایایی آزمون از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده شد که مقادیر آن $0/70$ و

شکرکن (۱۳۸۳) به فارسی برگردانده شده است. این پرسشنامه متشکل از ۱۲ موقعیت فرضی شامل ۶ موقعیت خوب و ۶ موقعیت بد می‌باشد که آزمودنی باید خود را در تک تک این موقعیتها فرض کند و سپس به سؤالات مربوط به هر موقعیت پاسخ دهد. هر یک از موقعیتها با ۴ سؤال دنبال می‌شود. برای هر سؤال، آزمودنیها در یک پیوستاری از ۱ تا ۷، یک پاسخ را علامت می‌زند. سپس برای محاسبه نمره کل این آزمون، ابتدا مجموع نمره‌های حوادث بد و نیز مجموع نمره‌های حوادث خوب را بر ۶ تقسیم می‌کنیم. از تفاضل این دو نمره، نمره کل آزمون به دست می‌آید. در مطالعات پیترسون و همکاران (۱۹۸۲) ضریب پایایی این آزمون بین $0/44$ تا $0/69$ متغیر بود. شهنی‌بیلاق و همکاران (۱۳۸۳) ضرایب پایایی این پرسشنامه را به روشهای آلفای کرونباخ، اسپیرمن-بران و گاتمن به ترتیب برابر $0/75$ ، $0/67$ و $0/67$ به دست آورد. در پژوهش حاضر نیز ضرایب پایایی این پرسشنامه به روشهای آلفای کرونباخ و تنصیف محاسبه گردید. این ضرایب به ترتیب برابر $0/80$ و $0/69$ می‌باشند که بیانگر پایایی خوب آزمون می‌باشد. برای تعیین روایی پرسشنامه، پیترسون و همکاران (۱۹۸۲)، به نقل از موحد، (۱۳۸۲) در یک نمونه از دانشجویان، پاسخهای این پرسشنامه را با تبیینهای افراد از حوادثی که در طی یک سال

¹ - Simpson

محاسبه شد. سلیمانان (۱۳۷۳) روایی همزمان پرسشنامه ۴۷ سؤالی رضایت زناشویی را با فرم اصلی آن ۰/۹۵ محاسبه کرد. معتمدین (۱۳۸۳) برای بررسی روایی سازه پرسشنامه انریچ، از پرسشنامه سازگاری زناشویی استفاده کرد و ضریب همبستگی ۰/۶۵ ($P < ۰/۰۱$) به دست آورد.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی این تحقیق که در جدول ۱ ارائه شده‌اند مشتملند بر یافته‌های مربوط به میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره آزمودنیها در متغیرهای پژوهش. همان طور که جدول ۱ نشان می‌دهد، بالاترین میانگین نمره آزمودنیها مربوط به بعد اعتقادی نگرش مذهبی است و کمترین میانگین مربوط به بعد پیامدی نگرش مذهبی است. میانگین (انحراف معیار) نمره خوشبینی دانشجویان مرد متأهل برابر با ۴/۳۷ (۳/۶۴) است. میانگین (انحراف معیار) سبک دلبستگی ایمن و سبک دلبستگی ناایمن دانشجویان به ترتیب برابر با ۱۶/۱۱ (۲/۷۱) و ۲۰/۵۷ (۴/۴۱) می‌باشد. در متغیر رضایت زناشویی میانگین افراد نمونه برابر با ۱۸۰/۱۱ و انحراف معیار آن ۲۴/۳۴ است.

یافته‌های مربوط به فرضیه‌های ۱ تا ۵ در جدول ۲ نشان داده شده‌اند.

۰/۶۲ به دست آمد. سیمپسون (۱۹۹۲) برای بررسی روایی، این پرسشنامه را با مقیاس عشق رابین (۱۹۷۰) همبسته کرده است. ضریب همبستگی بین این مقیاس با سبک دلبستگی ایمن ۰/۲۲، با سبک دلبستگی اجتنابی ۰/۲۲- و با سبک دلبستگی مضطرب- دوسوگرا ۰/۱۲- به دست آمد. در پژوهش حاضر برای بررسی روایی این آزمون آن را با سه سؤال محقق ساخته همبسته نمودیم. ضریب همبستگی بین سؤال اول با سبک اجتنابی ۰/۵۹ ($P < ۰/۰۱$) به دست آمد. ضریب همبستگی بین سؤال دوم با سبک دلبستگی ایمن ۰/۵۴ ($P < ۰/۰۱$) و ضریب همبستگی بین سؤال سوم با سبک دلبستگی مضطرب- دوسوگرا ۰/۲۴ ($P < ۰/۰۵$) به دست آمد.

۴. پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ: در این مطالعه برای سنجش رضایت زناشویی نمونه مورد مطالعه از این مقیاس استفاده شده است. فرم کوتاه این مقیاس توسط سلیمانان (۱۳۷۳) تهیه شده است که دارای ۴۷ سؤال می‌باشد. این پرسشنامه به منظور ارزیابی زمینه‌های بالقوه مشکل‌زا یا شناسایی زمینه‌های قوت و پربراری رابطه زناشویی به کار می‌رود. سلیمانان (۱۳۷۳) پایایی این مقیاس را از طریق آلفای کرونباخ ۰/۶۵ محاسبه کرد. در این پژوهش نیز ضرایب پایایی این مقیاس به روش آلفای کرونباخ و تنصیف ۰/۹۱ و ۰/۹۰

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره آزمودنیها در متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	شاخصهای آماری	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره	تعداد
نگرش مذهبی	۱۰۳/۴۴	۱۳/۷۷	۴۴	۱۲۷	۲۱۲	
بعد اعتقادی نگرش مذهبی	۳۱/۷۵	۴/۰۶	۱۱	۳۵	۲۱۲	
بعد تجربی نگرش مذهبی	۲۶/۲۹	۳/۸۱	۹	۳۰	۲۱۲	
بعد پیامدی نگرش مذهبی	۲۱/۳۷	۴/۰۸	۱۱	۳۰	۲۱۲	
بعد مناسکی نگرش مذهبی	۲۴/۲۷	۴/۹۶	۸	۳۵	۲۱۲	
خوشبینی	۴/۳۷	۳/۶۴	-۷/۴۵	۱۷/۶۷	۲۱۲	
سبک دلبستگی ایمن	۱۶/۱۱	۲/۷۱	۱۰	۲۳	۲۱۲	
سبک دلبستگی ناایمن	۲۰/۵۷	۴/۴۱	۹	۳۵	۲۱۲	
رضایت زناشویی	۱۸۰/۱۱	۲۴/۳۴	۹۹	۲۲۸	۲۱۲	

جدول ۲. ضرایب همبستگی ساده بین نمره آزمودنیها در متغیرهای پیش‌بین و متغیر ملاک

متغیرهای پیش‌بین	شاخصهای آماری	R	p	N
نگرش مذهبی	۰/۴۱	۰/۰۰۱	۲۰۱	
بعد اعتقادی نگرش مذهبی	۰/۳۰	۰/۰۰۱	۲۰۱	
بعد تجربی نگرش مذهبی	۰/۱۸	۰/۰۰۴	۲۰۱	
بعد پیامدی نگرش مذهبی	۰/۴۰	۰/۰۰۱	۲۰۱	
بعد مناسکی نگرش مذهبی	۰/۳۵	۰/۰۰۱	۲۰۱	
خوشبینی	۰/۳۲	۰/۰۰۱	۱۹۹	
سبک دلبستگی ایمن	۰/۳۶	۰/۰۰۱	۲۰۴	
سبک دلبستگی ناایمن	-۰/۴۷	۰/۰۰۱	۲۰۴	

بررسی روابط ساده و چندگانه نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی یا رضایت ...

ضریب همبستگی بین خوشبینی و رضایت زناشویی برابر با ۰/۳۲ و در سطح $p < 0/001$ معنی دار است. بنابراین، فرضیه ۲ پژوهش حاضر مورد تأیید قرار می‌گیرد. ضرایب همبستگی به دست آمده بین سبک دلبستگی ایمن با رضایت زناشویی و سبک دلبستگی نایمن با رضایت زناشویی به ترتیب برابر با ۰/۳۶ و ۰/۴۷- می‌باشند که هر دو در سطح $p < 0/001$ معنی دار هستند. بنابراین، فرضیه‌های ۳ و ۴ این تحقیق نیز تأیید می‌شوند.

مندرجات جدول ۲ نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین نگرش مذهبی (به طور کلی) و رضایت زناشویی برابر با ۰/۴۱ ($p < 0/001$) است. در نتیجه فرضیه ۱ پژوهش حاضر تأیید می‌شود. به علاوه، ضرایب همبستگی بین چهار بعد نگرش مذهبی (بعد اعتقادی، بعد تجربی، بعد پیامدی و بعد مناسکی) و رضایت زناشویی، به تفکیک محاسبه شدند. این ضرایب به ترتیب با ۰/۳۰، ۰/۱۸، ۰/۴۰ و ۰/۳۵ برابرند و همگی در سطح مورد نظر ($p < 0/05$) معنی دار هستند.

جدول ۳. ضرایب همبستگی چندگانه نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی (ایمن، نایمن) با رضایت زناشویی (به روش ورود)

ضرایب رگرسیون β				نسبت F احتمال P	ضریب تعیین RS	همبستگی چندگانه MR	متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
سبک دلبستگی نایمن	سبک دلبستگی ایمن	خوشبینی	نگرش مذهبی					
			$\beta = 0/416$ $t = 6/45$ $P > 0/001$	۴۱/۵۸ $P > 0/001$	۰/۱۷۳	۰/۴۱۶	نگرش مذهبی	رضایت زناشویی
		$\beta = 0/91$ $t = 1/40$ $P > 0/001$	$\beta = 0/40$ $t = 6/20$ $P > 0/001$	۲۱/۸۷ $P > 0/001$	۰/۱۸۱	۰/۴۲۵	خوشبینی	
	$\beta = 0/235$ $t = 3/55$ $P > 0/001$	$\beta = 0/166$ $t = 1/04$ $P > 0/001$	$\beta = 0/33$ $t = 5/04$ $P > 0/001$	۱۹/۶۴ $P > 0/001$	۰/۲۳	۰/۴۸	سبک دلبستگی ایمن	
$\beta = -0/38$ $t = -6/71$ $P > 0/001$	$\beta = 0/214$ $t = 3/56$ $P > 0/001$	$\beta = 0/302$ $t = 2/24$ $P > 0/001$	$\beta = 0/30$ $t = 5/03$ $P > 0/001$	۲۹/۲۷ $P > 0/001$	۰/۳۷۴	۰/۶۱۲	سبک دلبستگی نایمن	

درصد واریانس متغیر ملاک، یعنی رضایت زناشویی را تبیین می‌کنند.

به منظور بررسی دقیق‌تر، رابطه متغیرهای پیش‌بین (نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی) با رضایت زناشویی به عنوان متغیر ملاک، از روش مرحله‌ای نیز استفاده شد. همان طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، بهترین متغیرهای پیش‌بین رضایت زناشویی به ترتیب نگرش مذهبی، سبک دلبستگی نایمن (البته در مورد این متغیر رابطه منفی است)، سبک دلبستگی ایمن و خوشبینی می‌باشند.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه ۵ در جدول ۳ درج گردیده است.

همان طور که جدول ۳ نشان می‌دهد ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی نگرش مذهبی، خوشبینی، سبک دلبستگی ایمن و سبک دلبستگی نایمن با رضایت زناشویی $MR=0/612$ که در سطح

$p < 0/001$ معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه ۵ این پژوهش تأیید می‌شود. به علاوه، $RS=0/374$ است. این ضریب تعیین نشان می‌دهد که این چهار متغیر پیش‌بین حدود ۳۷

جدول ۴. ضرایب همبستگی چندگانه نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی (ایمن، نایمن) با رضایت زناشویی (به روش مرحله‌ای)

ضرایب رگرسیون β				نسبت F احتمال P	ضریب تعیین RS	همبستگی چندگانه MR	متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
سبک دلبستگی نایمن	سبک دلبستگی ایمن	خوشبینی	نگرش مذهبی					
			$\beta = 0/41$ $t = 6/45$ $P > 0/001$	۴۱/۵۸ $P > 0/001$	۰/۱۷۳	۰/۴۱۶	نگرش مذهبی	رضایت زناشویی
		$\beta = -0/37$ $t = -6/28$ $P > 0/001$	$\beta = 0/39$ $t = 6/55$ $P > 0/001$	۴۴/۵۷ $P > 0/001$	۰/۳۱	۰/۵۵۷	خوشبینی	
	$\beta = 0/23$ $t = 3/81$ $P > 0/001$	$\beta = -0/36$ $t = -6/36$ $P > 0/001$	$\beta = 0/32$ $t = 5/26$ $P > 0/001$	۳۶/۶ $P > 0/001$	۰/۳۵۸	۰/۵۹۷	سبک دلبستگی ایمن	
$\beta = 0/13$ $t = 2/24$ $P > 0/001$	$\beta = 0/21$ $t = 3/56$ $P > 0/001$	$\beta = -0/38$ $t = -6/71$ $P > 0/001$	$\beta = 0/30$ $t = 5/03$ $P > 0/001$	۲۹/۲۶ $P > 0/001$	۰/۳۷۴	۰/۶۱۲	سبک دلبستگی نایمن	

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از روابط ساده نگرش مذهبی و خرده مقیاسهای آن با رضایت زناشویی در دانشجویان مرد متأهل نشان می‌دهند که نگرش مذهبی و خرده مقیاسهای آن با رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌دار دارند. نتایج حاصل از این تحقیق با نتایج به دست آمده از پژوهشهای مارش و دالاس (۲۰۰۲)، رابینسون و بلانتون (۱۹۹۳)، دارلی و کوسینسکی و حیدری (۱۳۸۲) همخوانی دارند. همان طور که سالاری‌فر (۱۳۷۹) بیان می‌دارد، ایمان به خدا موجب می‌شود نگرش فرد به کل هستی هدفدار و دارای معنی باشد. عدم ایمان به خدا موجب می‌شود که فرد انسجام و آرامش نداشته باشد و همین امر موجب ضعف و منشاء اختلافهای بسیاری در زندگی خانوادگی می‌شود. مذهب باعث صبر و بردباری، احساس همدلی و انعطاف‌پذیری در روابط با دیگران می‌شود که این ویژگیها می‌توانند در روابط زن و شوهر نقش دارند و موجبات رضایت زناشویی را فراهم می‌آورند (دارلی و کوسینسکی، ۱۹۹۰). علاوه بر این، در خصوص تبیین این یافته احتمالاً بتوان به بیان مارش و دالاس (۲۰۰۲) پرداخت که خاطر نشان می‌سازند اعمال مذهبی از لحاظ درون فردی، فرد را قادر می‌سازند تا از لحاظ

فیزیولوژیکی، شناختی و عاطفی خشمش را کنترل کند. این امر به او کمک می‌کند تا مسئولیت اعمال خود را در تعارضها بپذیرد و از لحاظ بین فردی، شرایطی ایجاد کند که فرد به هنگام خشم به خدا توجه کند. این موضوع برای هر دو عضو زوج حمایتی ایجاد می‌کند که از تعارض با یکدیگر اجتناب کنند. ارتباط با خدا یک نقش تعاملی و جبرانی در رابطه با روابط زناشویی دارد.

در زمینه ارتباط خوشبینی و رضایت زناشویی همان گونه که مشاهده گردید بین خوشبینی و رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون این فرضیه با نتایج پژوهشهای انجام شده قبلی از قبیل گلیزر و همکاران (۲۰۰۳) و مکنالتی و کارنی (۲۰۰۴) همخوانی دارد. در راستای توجیه این فرضیه شاید بتوان به بیان پیترسون و همکاران (۱۹۸۸)، به نقل از موحد، (۱۳۸۲) پرداخت که خاطر نشان می‌سازند خوشبینی، مثبت بودن سطحی نیست بلکه افراد خوش‌بین مشکل گشایند و نقشه‌هایی برای فعالیت طراحی کرده و سپس طبق آن عمل می‌کنند. لذا، می‌توان گفت که افراد خوشبین در حل مسائل و مشکلات خود در زندگی زناشویی موفق‌تر عمل می‌کنند، در مقابل مسائل و مشکلات حالتی انفعالی نمی‌گیرند و نسبت به

ویژگیها رضایتمندی آنها را از روابط با همسرشان افزایش می‌دهد. در خصوص فرضیه ۴، رابطه بین سبک دلبستگی ناایمن و رضایت زناشویی همان گونه که مشاهده گردید بین سبک دلبستگی ناایمن و رضایت زناشویی رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد. این پژوهش، نتایج پژوهشهای قبلی را از قبیل (اندروز و همکاران، ۱۹۸۹؛ کولینز و رید، ۱۹۹۰؛ داویلا و برادبری^۴، ۲۰۰۱؛ بشارت، ۲۰۰۳) تأیید می‌کند. فقدان اعتماد به خود و دیگران دو مشخصه اصلی افراد ناایمن است (گریفین و بارتولومئو^۵، ۱۹۹۴). فقدان اعتماد به خود در مواجهه با موقعیتهای تنیدگی زا، درماندگی روانشناختی را به فرد ناایمن تحمیل می‌کند و این حالت به احساس حقارت و اضطراب شخص دامن می‌زند. فقدان اعتماد به دیگران منجر به ایجاد فاصله و دوری و عدم حمایت از سوی دیگران می‌شود (کوبک و اسکیری^۶، ۱۹۸۸). از سوی دیگر، چسبندگی و کناره‌گیری افراطی (فیزیکی و روانی) و عکس‌العملهای هیجانی در مواقع ناکامی و بحرانی که از خصائص افراد با سبک دلبستگی ناایمن به شمار می‌رود، در چارچوب روابط سیستمی می‌تواند سبب تعارض و خصومت در روابط دو عضو زوج گردد. این ویژگیها و احساس

همدیگر نگرش مثبت بیشتری دارند بنابراین، از رضایت زناشویی بیشتری برخوردارند. در زمینه ارتباط سبک دلبستگی ایمن و رضایت زناشویی دانشجویان مرد متأهل همان گونه که ملاحظه گردید بین سبک دلبستگی ایمن و رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. در بررسی فرضیه ۳ نتایج حاصل از این پژوهش، نتایج به دست آمده از تحقیقات قبلی (فینی و نالر، ۱۹۹۰؛ کولینز و رید^۱، ۱۹۹۰؛ بشارت، ۲۰۰۳؛ رضازاده، ۱۳۸۱؛ مظاهری، ۱۳۷۹) را تأیید می‌کنند. بررسیهای متعدد نشان می‌دهند که اعتماد به خود و اعتماد به دیگران، دو ویژگی اساسی افراد با سبک دلبستگی ایمن محسوب می‌شوند (پاتریک و دیویس^۲، ۱۹۹۴؛ کسیدی^۳، ۱۹۸۸، به نقل از فیروزی، ۱۳۸۰). اعتماد فرد ایمن به دیگران که جزء مکمل اعتماد به خود می‌باشد فرد را در جلب کمک به دیگران یاری می‌رساند. افراد با سبک دلبستگی ایمن، خود قادرند حمایت‌کننده باشند. اعتماد به نفس ویژه‌ای دارند و خطرپذیر هستند؛ به دنبال راهکارهای گوناگون برای حل مشکلات خود هستند و نسبت به سرانجام عمل خود امیدوارترند و از خود گرمی و صمیمیت نشان می‌دهند که این

⁴ - Davila & Bradbury

⁵ - Griffin & Bartholomew

⁶ - Koback & Sceery

¹ - Coline & Reed

² - Patrick & Davis

³ - Cassidy

ملاک (رضایت زناشویی) ارایه شد، استناد کرد. وقتی هر یک از متغیرهای پیش‌بین بتوانند بخشی از واریانس متغیر ملاک را تبیین کند، بدیهی است که در مجموع درصد بیشتری از واریانس متغیر ملاک را تبیین خواهند کرد. همان طور که جدول ۳ نشان می‌دهد ضریب همبستگی چندگانه چهار متغیر پیش‌بین با رضایت زناشویی برابر با ۰/۶۱۲ است که این ضریب در مقایسه با ضریب همبستگی ساده هر یک از متغیرهای نگرش مذهبی، خوشبینی و سبکهای دلبستگی (جدول ۲) با رضایت زناشویی بیشتر است.

ناایمنی در وجود آنها موجب می‌گردد که آنان احساس نارضایتی بیشتری در زندگی زناشویی خود داشته باشند.

بر اساس نتایج حاصل از فرضیه ۵، مندرج در جداول ۳ و ۴ می‌توان نتیجه گرفت که هر چهار متغیر پیش‌بین، یعنی نگرشهای مذهبی، خوشبینی، سبکهای دلبستگی ایمن و ناایمن بخشی از واریانس رضایت زناشویی را تبیین می‌کنند. ولی در این میان با توجه به مقادیر ضرایب رگرسیونی بتا، سهم متغیر خوشبینی کمتر از دیگر متغیرها می‌باشد. در خصوص تبیین نتیجه به دست آمده از این فرضیه می‌توان به همان دلایلی که در مورد روابط ساده هر یک از متغیرهای پیش‌بین با متغیر

منابع

فارسی

- افضلی گروه، صولت (۱۳۸۳). مقایسه سازگاری زناشویی معلمان مرد دبستانهای شهر اهواز بر اساس همسانی هیجان خواهی با همسرانشان با کنترل سن و طول مدت ازدواج. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۱). جوانان و ازدواج. تهران: انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- حسینی (بیرجندی)، سیدمهدی (۱۳۷۷). مشاوره و ازدواج در خانواده. تهران: انتشارات آوای نور.
- حیدری، مجتبی (۱۳۸۲). بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و رضامندی از زندگی زناشویی در خانواده‌های معلمان مرد شهرستان قم. پایان نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) قم.

- خدایناهی، محمدکریم (۱۳۷۴). بررسی نقش تهییج‌طلبی در تحکیم روابط زناشویی. رساله دکتری روانشناسی، دانشگاه تربیت مدرس .
- رضازاده، سیدمحمدرضا (۱۳۸۱). رابطه سبکهای دلبستگی و مهارتهای ارتباطی با همسازی زناشویی در دانشجویان. رساله دکتری روانشناسی، دانشگاه تربیت مدرس تهران .
- سالاری‌فر، محمدرضا (۱۳۷۹). مقایسه نظریه خانواده درمانی مینوچین با دیدگاه اسلام در باب خانواده. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، پژوهشکده حوزه و دانشگاه قم .
- سراج‌زاده، سیدحسین (۱۳۷۷). نگرشها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن برای نظریه سکولار شدن. فصلنامه اطلاع‌رسانی پژوهشی، نمایه پژوهش، شماره ۹ و ۱۰ .
- سلیمانیان، علی اکبر (۱۳۷۳). بررسی تأثیر تفکرات غیرمنطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی زناشویی. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشگاه تربیت معلم تهران .
- شریفی، ماندانا (۱۳۷۹). بررسی رابطه سبکهای دلبستگی و انواع مکانیسمهای دفاعی. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه تهران .
- شهنی‌بیلاق، منیجه؛ موحد، احمد و شکرکن، حسین (۱۳۸۳). رابطه علی بین نگرشهای مذهبی، خوشبینی، سلامت روانی و سلامت جسمانی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، دوره سوم، سال پانزدهم، شماره ۱ و ۲، ۱۹-۳۴ .
- غباری بناب، باقر (۱۳۷۴). باورهای مذهبی و اثرهای آن در بهداشت روانی. مجله اندیشه و رفتار، سال اول، شماره ۴ .
- فیروزی، منیژه (۱۳۸۰). بررسی رابطه سبک دلبستگی زوجین و سازش روانشناختی با ناباروری. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه تهران .
- گلمن، دانیل (۱۹۹۵). هوش هیجانی. ترجمه نسرين پارسا (۱۳۸۰). تهران: انتشارات رشد .
- مظاهری، محمدعلی (۱۳۷۹). نقش دلبستگی بزرگسالان در کنش‌وری ازدواج. مجله روانشناسی، سال چهارم، شماره ۱۵ .
- معمدین، مختار (۱۳۸۳). تأثیر آموزش راهبردهای مقابله با باورهای غیرمنطقی بر اساس (رویکرد شناختی) بر این باورها و رضایت زناشویی زوجهای مراجعه کننده به مرکز مشاوره خانواده بهزیستی اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه شهید چمران اهواز .
- موحد، احمد (۱۳۸۲). رابطه علی بین نگرشهای مذهبی، خوشبینی، سلامت روانی و سلامت جسمانی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز .